

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Булаєвої Юлії Юріївни «Ампелоекологічне обґрунтування виділення територій виробництва вин з зазначенням походження», подану на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук зі спеціальності 06.01.08 – виноградарство

В світовій практиці виноградарсько-виноробної галузі вже понад століття застосовується поняття «вино місцевості», «теруар», «зазначення походження». Бажання українського виновиробника вийти на світовий ринок на рівних правах зі світовими лідерами галузі показало необхідність вирішення питання оформлення в Україні винопродукції з зазначенням походження та прив'язкою до географічних найменувань в рамках регіону. Оформлення виробництва винопродукції з зазначенням походження в Україні потребує перегляду існуючої нормативно-правової бази галузі та передбачає формування нового нормативно-правового документу, який би забезпечував супровід усіх етапів виробничого процесу, починаючи від вибору ділянок для закладання та вирощування насаджень до реєстрації продукту та контролю його виробництва.

Визначення місця України на світовому ринку вина напряму залежить від якісних характеристик продукту, який вона представляє. В зв'язку з цим зростає потреба в створенні ексклюзивного конкурентоспроможного продукту, що займе свою нішу на ринку і знайде свого власного споживача. Найкраща можливість – створити вино з зазначенням походження та прив'язкою до географічних найменувань в рамках регіону з винограду власної селекції.

Інтеграція економіки України в європейську спільноту вимагає розробки підходів, принципів і методів оцінки якості продуктів харчової промисловості згідно загальноєвропейських стандартів. В цьому напрямку велику увагу варто приділити встановленню основних (базових) показників,

які функціонально відображають зв'язки між продовольчою продукцією і різними агроекологічними факторами.

Встановлені в різних країнах критерії оптимальності агроекологічних ресурсів для винограду вимагають значного уточнення і вдосконалення для конкретних територій і сортів. Особлива увага при цьому надається комплексній ампелоекологічній оцінці території для конкретних сортів винограду, яка є основою наукового обґрунтування розміщення насаджень з метою отримання якісної конкурентоспроможної продукції, в тому числі вин із зазначенням походження.

Визначення територій вирощування винограду з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження – актуальне питання сьогодення та умова розвитку вітчизняної виноградарсько-виноробної галузі, оскільки екологічні умови території вирощування визначають особливості продукції і її відмінність від інших, попит на неї та займану на ринку нішу. Все це зумовлює високу актуальність розглянутих проблем та досліджень, наведених в дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідними тематиками ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», а саме: «Дослідити просторові особливості впливу екологічних умов на виноград та науково обґрунтувати методологічні принципи великомасштабного ампелоекологічного районування України з метою оптимізації розміщення виноградників» (номер державної реєстрації 0111U003738), 2011-2015 рр.; «Розроблення методичних засад систематики земель стосовно виділення місцевостей для вирощування винограду з метою виробництва вин КНП» (номер державної реєстрації 0111U010053), 2011 р.; «Екологічне обґрунтування виділення ампелоекотопів в зоні шабських пісків для отримання вин КНП», (договір на виконання робіт № Е-1), 2012 р.; «Створення кадастру виноградників України з урахуванням екологічних умов» (номер державної реєстрації 0112U006503), 2012 р.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше дисертантом розроблено методичні підходи до визначення ділянок

виноградних насаджень з метою отримання високоякісної сировини для виробництва вин із зазначенням походження на основі комплексного аналізу ампелоекологічних умов території та системного підходу до оцінки стану існуючих насаджень; виділено перспективні ділянки отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження та розроблено екологічні паспорти цих ділянок; складено базу даних перспективних ділянок насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження; розроблено «Положення щодо виробництва винопродукції з зазначенням походження» та запропоновані зміни до Закону України «Про виноград і вино».

Вдосконалено методологічні підходи і методи комплексного великомасштабного ампелоекологічного районування та структуру екологічного паспорту винограднику.

Методологічні засади вибору ділянок виноградників для виробництва вин із найменуванням за походженням згідно сучасної європейської практики захисту виноградарсько-виноробної продукції отримали подальший розвиток в наукових дослідженнях.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці та використанні методичних підходів до визначення територій отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження дозволять виділити в Україні унікальні ділянки для вирощування винограду та зареєструвати виробників автентичної вітчизняної винопродукції з зазначенням походження, дасть можливість вести контроль якості і відповідності кількості продукції потенційним можливостям виноградарсько-виноробних територій, гарантувати натуральність продукту та підвищити довіру покупця, конкурувати на рівних зі світовими виробниками вина.

Розроблені комплексні ампелоекологічні карти базових господарств є науковою основою для проектування виноградних насаджень та затвердження ділянок в якості територій отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження. На території базових

господарств ВАТ «Коблево» (Березанський район Миколаївської області) та ДП «ДГ «Таїровське» (Овідіопольський район Одеської області) виділені ділянки виноградників, перспективні в якості отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження, та оформлено екологічні паспорти на них, про що свідчать три акти впровадження результатів науково-дослідної роботи.

Отримані в ході виконання досліджень результати використані при складанні «Методики систематики земель стосовно виділення місцевостей для вирощування винограду з метою виробництва вин КНП» (затверджена рішенням вченої ради ННЦ «ІВіВ ім. В .Є. Таїрова» № 15 від 14 грудня 2011 р.) та пропонується використовувати при оформленні нормативно-правових актів загальнодержавного рівня для регулювання питань вибору ділянок насаджень, оформлення і виробництва вітчизняної винопродукції з зазначенням походження.

Матеріали дисертації використовуються при викладанні навчальних курсів з дисциплін «Еколого-ландшафтне проектування багаторічних насаджень» та «Землевпорядне проектування» факультету землевпорядкування та кадастру Одеського державного аграрного університету, про що свідчить довідка про практичне впровадження результатів дисертаційного дослідження.

За матеріалами досліджень, що представлені в дисертації, опубліковано 18 наукових робіт, з них 5 – у наукових фахових виданнях України та 1 – у міжнародному виданні, 7 – тези доповідей.

Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, рекомендацій виробництву та списку використаних джерел із 151 найменування, із них 61 іноземною мовою. Загальний об'єм роботи викладений на 175 сторінках, в т.ч. 47 таблиць, 28 рисунків, 3 додатків.

У вступі викладено актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами установи, мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів,

особистий внесок здобувача, апробація результатів дисертації і публікації за темою, структуру і обсяг дисертації.

В огляді літератури дисертантом проведено аналіз наукових публікацій щодо впливу окремих екологічних факторів на виноградну рослину та представлено основні методологічні принципи комплексних ампелоекологічних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Зроблено огляд основних нормативно-правових документів ЄС щодо організації ринку вина та оформлення продуктів із найменуванням за походженням, проаналізовано практику виділення ареалів високоякісного виноградарства та виноробства виноградарських країн Старого та Нового винного світу. Розглянуто вітчизняне законодавство в сфері виробництва винопродукції з зазначенням походження та вин контрольованих найменувань за походженням.

Зроблено висновок про необхідність удосконалення існуючої методики великомасштабного ампелоекологічного районування та виділення ділянок виноградних насаджень на основі виконання комплексних обстежень насаджень та ампелоекологічних досліджень території виноградарсько-виноробних господарств України з метою виявлення ділянок для вирощування якісної виноградарської продукції та виробництва вітчизняного винопродукту з зазначенням походження.

Робота була спрямована на виявлення ділянок виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження на основі досліджень сучасного їх стану та потенційних можливостей екологічних умов ділянок та виконана на території трьох базових господарств (ТОВ «Шабо», ВАТ «Коблево», ДП «ДГ «Гаїровське») у два етапи: підготовчі роботи з вивчення території та експедиційні дослідження протягом трьох років (2011-2013 рр.).

Підготовчі роботи були направлені на збір якісних характеристик продукції; вивчення агротехніки, що застосовується, фіксації орієнтовних меж перспективних ділянок та встановлення основних причин відповідної

якості продукту.

Експедиційні дослідження полягали у якісній оцінці насаджень та вивченні екологічних умов їх вирощування.

Дослідження екологічних умов території виконані для визначення кількісного потенціалу кожного екологічного фактору (рельєф, ґрунтовий покрив, мікроклімат) та встановлення показників оптимальної екологічної ніші для того чи іншого сорту винограду (перевагу надано аборигенним технічним сортам та сортам вітчизняної селекції) з метою подальшої їх переробки на винопродукцію з зазначенням походження.

Визначенні оптимальної екологічної ніші для розміщення насаджень різних сортів. Виконані дослідження просторової мінливості агрокліматичних ресурсів та перерозподілу мікрокліматичних показників (морозонебезпечність території, заморозко-небезпечність, теплозабезпеченість).

Ампелоекологічні дослідження виконані за допомогою картографічних матеріалів, ґрунтових нарисів, результатів експедиційних досліджень на місцевості та результатів лабораторних фізико-хімічних аналізів. Розробка ампелоекологічних карт виконувалися з застосуванням ГІС (ArcGIS 9.0).

Автор чітко визначив об'єкт і предмет досліджень. Використовувані методи дозволили досить глибоко розкрити завдання дослідження.

В розділі 3 «Сучасний стан виноградарсько-виноробної галузі Північного Причорномор'я» проведено аналіз змін виноградарсько-виноробної галузі Миколаївської та Одеської областей за останні п'ять років за показниками площ насаджень плодоносного віку, урожайності та валового збору сільсько-господарських підприємств, обсягів переробки винограду та виробництва виноматеріалів виноробними підприємствами областей, в тому числі за груповим асортиментом і фактично переробленими сортами винограду (за даними Державної служби статистики України за 2009-2013 рр.).

Аналіз даних, отриманих в результаті експедиційних обстежень

виноградарських районів Одеської області в 2013 р., показав, що насадження технічних сортів представлені 48 сортами на загальній площі близько 17,7 тис. га (88% загальної площі насаджень області), що вдвічі менше в порівнянні з показником 2009 р.

Визначена структура насаджень технічних сортів за районами Одеської області та надана характеристика сортименту за строками дозрівання, селекцією та походженням.

В розділі 4 «Оцінка придатності земель для виробництва вин із зазначеним походженням» виконано комплексне ампелоекологічне картографування територій базових господарств. Територія розглядалася як складна комплексна біогеосистема, до складу якої входить множина елементарних факторів і їх показників (геоморфологія, ґрунтовий покрив, клімат та мікроклімат території).

На першому етапі виконано вивчення рельєфу території за формами, показниками стрімкості та експозиції схилів. Оформлено ампелоекологічні карти рельєфу та надано рекомендації щодо освоєння території.

На досліджуваній території виділено 6 типів місцеположень, для яких виконані розрахунки величин середнього із абсолютних мінімумів температури повітря взимку і сум температур вище 10°C за беззаморозковий період з 50 і 10% імовірністю. Місцеположення були згруповані в три мікрокліматичні райони та складена мікрокліматична карта.

Підбір ділянок з оптимальними екологічними умовами та стабільно високими показниками якісного стану виноградних насаджень дозволив виділити ділянки виноградних насаджень, потенційні в якості отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження (на території ТОВ «Шабо» виділено ділянки сортів Тельті Курук, Шардоне, Совіньйон зелений; на території ВАТ «Коблево» – Одеський чорний, Рислінг рейнський, Шардоне; на території ДП «ДГ «Таїровське» – Одеський чорний, Сухолиманський білий). Для ділянок сортів Тельті Курук ТОВ «Шабо» та Одеський чорний ДП «ДГ «Таїровське» складені екологічні паспорти

ділянок, що відображають екологічні умови території, кількісну і якісну характеристики насаджень, дані про користувача та місцезнаходження ділянки.

В розділі 5 «Економічна ефективність» розрахунки економічної ефективності вирощування винограду виконані за даними насаджень сорту Одеський чорний ВАТ «Коблево» (ділянка №34 і №22) та Мускат Одеський ДП «ДГ «Таїровське» (три ділянки), що розташовані в різних екологічних умовах, характеризуються різним станом насаджень та показниками отриманої виноградної продукції за умови однакової агротехніки та року закладання.

Розрахунки свідчать, що рентабельність вирощування винограду сорту Одеський чорний на ділянці №34, що має більш сприятливі екологічні умови, була вищою майже на 20% в порівнянні з показниками ділянки №22.

Висновки і рекомендації виробництву витікають з отриманих результатів досліджень. Заслугове на увагу те, що автор будує свої судження і висновки на засадах економічного зростання аграрного сектора економіки України із забезпеченням раціонального використання і охорони земель, підвищення продуктивності земель, отримання нових знань і застосування таких знань у процесі господарської діяльності у виноградарсько-виноробній галузі.

Представлений список літератури відповідає вимогам. Додатки оформлені вірно.

Ознайомлення із змістом дисертаційної роботи, авторефератом Ю.Ю. Булаєвої, з її опублікованими працями дає підставу офіційному опоненту їх ідентифікувати. Автореферат та публікації повністю передають основні положення дисертації.

Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке виконане на актуальну тему та має важливе практичне значення.

Оцінюючи дисертаційну роботу Булаєвої Юлії Юріївни у цілому позитивно, слід звернути увагу на деякі недоліки, упущення, помилки:

1. В роботі зустрічаються різні поняття «вина з контрольованими найменуваннями за походженням», «вина з зазначенням походження», «вино виготовлене в певному регіоні» та ін. Варто визначитись з термінологією та пояснити їх застосування.
2. В роботі вказано, що складено базу даних перспективних ділянок насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження. В роботі відображено лише фрагмент бази даних. Чому не відображені дані екологічної характеристики ділянок?
3. В роботі зустрічаються дані Виноградного кадастру (2010 р.) і Кадастр виноградників (2013 р.). Які відмінності між цими кадастрами? Крім того в роботі (в розділі 1) зустрічаються терміни кадастр і реєстр. В чому полягає різниця між цими поняттями?
4. Не зовсім зрозуміло як краще використовувати рівнинні місця (до 3°). Для виноградників чи для польових культур?
5. За результатами картографування ґрунтового покриву не зовсім зрозуміло як будуть використовуватись деградовані ґрунти, порушені землі та малопродуктивні землі?
6. В розділі 3 до аналізу даних виноградарсько-виноробної галузі Миколаївської та Одеської областей варто було б додати статистичні дані 2014 р.
7. В роботі зустрічаються повтори (в підрозділі 2.2 описана методика виконання досліджень, що частково дублюється в підрозділі 4.1).
8. Не всі таблиці в дисертаційній роботі мають посилання на дані, на основі яких вони були складені чи розроблені автором.
9. Варто давати посилання на матеріали, що стали вихідними для розробки картографічних матеріалів роботи.
10. У тексті зустрічаються помилки комп'ютерного і стилістичного характеру.
11. Оскільки тема дисертаційної роботи звучить як «виділення територій для виробництва вин з зазначенням походження», то вважаю за

доцільне доповнити роботу даними аналізу отримуваної виноробної продукції.

12. Також виникає питання за рахунок яких коштів повинна формуватись база даних перспективних ділянок насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження і в складі якої системи вона повинна вестись чи вона повинна складатися і вестися окремо?
13. В якості побажання можливо рекомендувати здобувачеві застосовувати в подальших дослідженнях сучасні методи дистанційного зондування території, з допомогою яких можливо спостерігати динаміку процесів.

Наведені зауваження носять характер побажань і спонукають до дискусії, формою якої й є офіційний захист наукової праці. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, що має важливе теоретичне і практичне значення та високу значимість для галузі виноградарства України в цілому. Робота виконана на високому науковому та методичному рівні, містить нові підходи та практичні прийоми і відповідає поставленій меті – науково-методичне обґрунтування виділення ділянок виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження на території Північного Причорномор'я. В ході виконання роботи дисертанту цілком вдалося вирішити поставлені завдання.

Розроблені практичні рекомендації виробництву. Частина результатів дослідження була впроваджена у виробництво і в достатній кількості опублікована у фахових видавництвах.

Отже, дисертаційна робота Булаєвої Юлії Юріївни «Ампелоекологічне обґрунтування виділення територій виробництва вин з зазначенням походження», подана на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук за спеціальності 06.01.08 – виноградарство, є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати. Виявлені зауваження та пропозиції не знижують загального рівня, наукового та практичного значення результатів роботи.

За актуальністю, науковою новизною, вірогідністю та практичною цінністю, змістом і оформленням робота повністю відповідає вимогам ДАК України до кандидатських дисертацій, «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 р., №567, а її автор Булаєва Юлія Юріївна, заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук за спеціальністю 06.01.08 – виноградарство.

Офіційний опонент:

кандидат сільськогосподарських наук,

доцент кафедри садівництва, виноградарства, біології та хімії
агробіотехнологічного факультету

Одеського державного аграрного університету

Міністерства освіти і науки України

Петренко С.О.

Підпис доцента Петренко С.О. засвідчую:

Вчений секретар ОДАУ

Тихонов П.С.